

Elektroenerģijas tirdzniecība biržā

1. Kāpēc Latvija ir iestājusies Nord Pool biržā?

Latvija kā pēdējā no Baltijas valstīm *Nord Pool* pievienojās 2013. gada 3. jūnijā. Šajā datumā tika atvērts Latvijas tirdzniecības apgabals, un tas ir arī kopīga Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgus dibināšanas datums.

Visi ražotāji un tirgotāji biržā strādā konkurences apstākļos, un visi darījumi notiek tikai biržā. Tajā nonāk visās valstīs saražotā un no ražotājiem nopirkta elektroenerģija. Tā kā Latvijā ir elektroenerģijas deficīts, AS "Latvenergo" visu klientiem nepieciešamo elektroenerģiju pērk biržā, strādājot brīvas konkurences apstākļos.

Iestājoties *Nord Pool* biržā, Latvija ieguva lielāku enerģētisko drošību un integrējās Eiropas Savienības elektroenerģijas tirgū. Tāpēc izstāšanos no biržas varētu salīdzināt ar *Brexit* procesu — tas ir ilgs, sarežģīts, un sekas būtu ekonomikai neparedzamas. Ja tā notiktu, Latvija kļūtu izolēta no Eiropas elektroenerģijas tirgiem un ar enerģijas deficītu, kuru būtu ļoti sarežģīti kompensēt. Latvijā nav pietiekamu jaudu, lai pilnībā nosegtu valsts patēriņu, un šāda situācija būtu bīstama, jo nepieciešamā elektroenerģija būtu jāpērk nevis par brīva tirgus cenu, ko nosaka pieprasījums un piedāvājums, bet jāveic darījumi ar nezināmiem, neparedzamiem noteikumiem.

Dalība biržā Baltijas valstu elektroenerģijas ražotājiem un patērētājiem nodrošina piekļuvi atvērtam tirgum ar precīzi definētiem, saprotamiem un caurskatāmiem cenu veidošanas mehānismiem un plašu partneru loku. Tas, ka visi Baltijas ražotāji un piegādātāji veic tirdzniecību, izmantojot biržu, nodrošina stabilu un pārskatāmu elektroenerģijas tirgu reģionā.

2. Ko Nord Pool birža dod Latvijai un sabiedrībai?

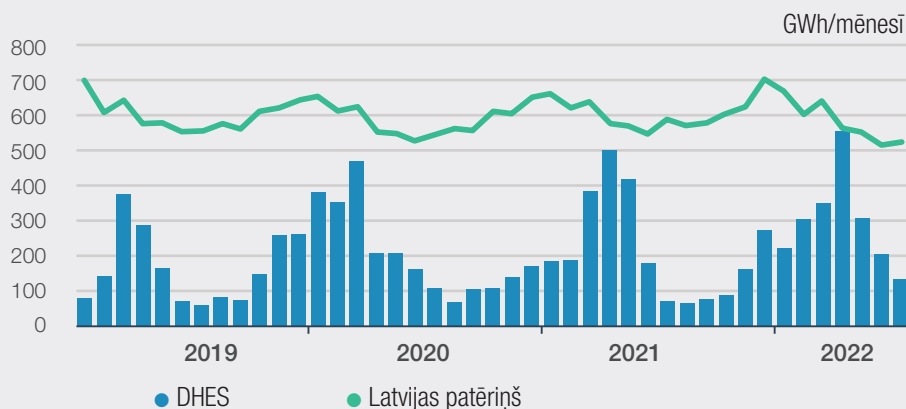
Lai arī Latvijai ir lielas ražotnes — HES un TEC — tomēr ar šīm jaudām ir par maz, lai pilnībā nosegtu valsts patēriņu. Dalība biržā vienmēr nodrošina pieeju nepieciešamajai elektroenerģijai par tirgus cenu.

To mums nodrošina starpsavienojumi, ar kuru starpniecību Latvijā ieplūst elektrība no citām Eiropas valstīm. 2016. gadā ekspluatācijā tika nodots starpsavienojums starp Zviedriju un Lietuvu — *NordBalt*. Kopš šī brīža Baltijas valstu un ES valstu starpsavienojumu kopējā uzstādītā jauda sasniedza 2 200 MW, kas atbilst 50 % no kopējā Baltijas valstu patēriņa maksimumstundās.

3. Latvijai ir savas ražotnes — kāpēc jābūt biržā?

Latvenergo ražotnēs tiek saražota apmēram puse no Latvijai vajadzīgā elektrības daudzuma. Daugavas HES visu Latvijas patēriņu pilnībā var nosegt tikai divas reizes gadā — pavasarī un rudenī. HES darbība ir tieši atkarīga no pieteces, kas ir izteikti sezonāla. Savukārt dalība biržā vienmēr nodrošina pieeju iztrūkstošajai elektroenerģijai par tirgus cenu.

Daugavas HES saražotā elektroenerģija salīdzinājumā ar Latvijas patēriņu

Latvijas enerģētikas mugurkauls ir Daugavas HES, tomēr tā darbības efektivitāte ir sezonāla un tādēļ Latvijas pieprasījumu pēc elektrības nevar nosegt vienmērīgi.

Brīvajā tirgū situāciju diktē nevis ražotājs, bet patērētājs, un šis princips darbojas arī mūsu reģionā — ražotnes saražo tieši tik daudz elektroenerģijas, cik šeit un šobrīd patērētājam nepieciešams.

Veicot elektroenerģijas tirdzniecību *Nord Pool* biržā, tiek pārdota *Latvenergo* elektrostacijās saražotā elektroenerģija, kā arī iepirkti nepieciešamie elektroenerģijas apjomi pārdošanai klientiem Latvijā, Lietuvā, Igaunijā. Pārdošanas process ir nepārtraukts, jo tirdzniecība stundu griezumā notiek gan nākamajai, gan arī pašreizējai dienai.

4. Kas nosaka elektrības cenu biržā?

Baltijas, tajā skaitā arī Latvijas, elektroenerģijas cenu svārstības pakļaujas kopējām tendencēm visā biržas reģionā.

Reģiona cenas visvairāk ietekmē tādi faktori kā izejvielu (ogles, nafta, dabasgāze) cenu svārstības, klimatiskie apstākļi, atjaunīgo enerģiju ražojošo elektrostaciju darbība. Līdz ar to Latvijas elektroenerģijas cena ir daudz vairāk atkarīga no ārējiem tirgus faktoriem Eiropā un pasaulē nekā no lokāliem faktoriem.

Lai arī esam piedzīvojuši augstas *Nord Pool* cenas, tomēr pašos pamatos vienota birža Eiropā ir uzbūvēta tā, lai atrastu lietotājam zemāko iespējamo elektroenerģijas ražotāju piedāvājumu grozu.

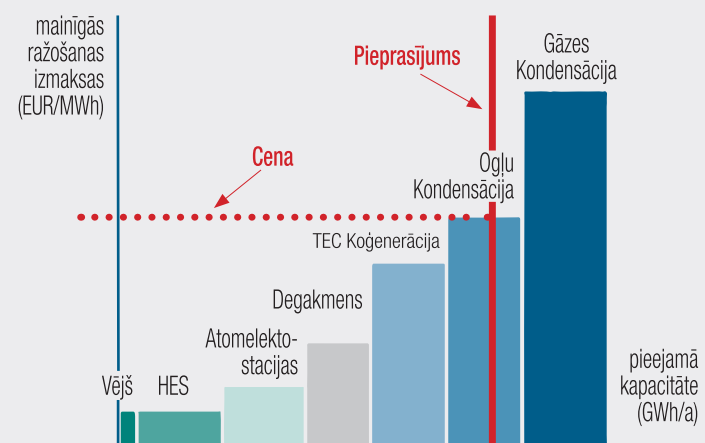
Nord Pool cenu ietekmē dažādi faktori visā Eiropā:

- hidroresursu pieejamība visā kontinentā, ieskatot Daugavu;
- vējš, kurš atkarībā no laika apstākļiem ir lielāks vai samazinās;
- saules paneļu saražotā enerģija;
- gāzes un ogļu cena pasaulē;
- atomstaciju izstrāde;
- pārvades jaudas starp valstīm;
- elektroenerģijas pieprasījums.

5. Kā veidojas elektrības cena biržā?

Birža pati par sevi nav cenas līmenis, tas ir instruments, kas cenai ļauj veidoties caurskatāmā procesā. Cenas līmeni ietekmē citi faktori — fosilo kurināmo cenas, hidroresursu pieejamība elektroenerģijas ražošanai, izmešu kvotu cenas tirgū, starpsavienojumu pieejamība un darbība. Tādējādi *Nord Pool* elektroenerģijas biržas Latvijas cenu zonas izveide padara cenu veidošanos saprotamāku un labāk prognozējamu.

Cenas veidošanās elektroenerģijas biržā

Straujas cenu izmaiņas biržā ietekmē tikai tos klientus, kas izvēlējušies biržas cenu. Fiksētās cenas klientiem ikdienas paradumi nav jāmaina

Lai nodrošinātu cenas neitralitāti un pasargātu no manipulācijām, *Nord Pool* izveidota informācijas sistēma tirgus dalībniekiem, kurā tiek atspoguļota informācija, kas var ietekmēt tirgus cenu. Speciāls dienests uzrauga, vai kāds no tirgus dalībniekiem nemēģina izmantot tikai viņam vien zināmu iekšējo informāciju, cenšoties ar kādām darbībām iespaidot tirgu. Jebkuri mēģinājumi manipulēt ar tirgu, neinformējot vai dezinformējot citus tirgus dalībniekus, tirgus dalībniekam draud ar ļoti nopietnām sankcijām.

Auksts un karsts laiks ietekmē tirgus cenu vienlaikus divos veidos — šādos laikapstākļos bieži ir bezvējš, tādēļ reģionā nav iespējams saražot enerģiju ar vēja turbīnām, gan ziemā, gan vasarā Daugavā parasti ir zems ūdenslīmenis, un šādos apstākļos gandrīz vienmēr pieaug pieprasījums attiecīgi pēc sildīšanas vai kondicionēšanas. Šis faktoru kopums izraisa cenas pieaugumu

6. Cik maksātu elektrība, ja Latvija izstātos no biržas?

Atrodoties ārpus regulējošas struktūras, Latvijai nāktos elektroenerģiju pirkt par tirgotāja, nevis tirgus noteikto cenu. Šāds cenu līmenis būtu nekontrolējams, arī augstāks nekā biržas cena.

Latvenergo, strādājot vairumtirgū, pārdodot elektrību ārpus Latvijas, savos darījumos gūst peļņu, tātad — arī ienākumus valsts budžetā, kas tālāk tiek izmantoti sociāliem mērķiem. Izstājoties no biržas, šie ienākumi pazustu, un būtiski ciestu valsts sociālais budžets.